

Tidiga källor om nordbor

Inledning

De flesta källor vi har till hur vi levde i Norden är arkeologiska – vi saknade ju länge ett eget skriftspråk. I nedanstående övning får du stifta bekantskap med några av de källor som sett nordborna med utomstående ögon.

Ur Julius Caesars *De bello Gallico* (Om det galliska kriget)

Germaner räknar som gudar endast de som de kan se och de som de får påtaglig hjälp och

samhet befördrar kroppsväxt och muskelstyrka.

Germanerna intresserar sig inte för åkerbruk utan livnär sig huvudsakligen på mjölk, ost och kött. Sålunda äger ingen någon bestämd jordlott, utan de folkvalda ämbetsmännen och hövdingarna tilldelar för ett år i sänder och efter eget gottfinnande de olika släkterna eller ätterna ett stycke åkerjord, och efter ett år tvingar de dem att flytta till ett annat ställe. Man vill därigenom förhindra att folket vänjer

nytta av, solen och Vulcanus och månen. De tillbringar hela sitt liv med jakt- och krigsföretag. Alltifrån barndomen vinnlägger de sig om ett strävsamt och hårdande levnadssätt. Ungdomar som i det längsta avhåller sig från könsumgänge vinner stort beröm för detta av sina närmaste. Man menar att sådan avhåll-

sig vid bofasta odlingar och förlorar sin lust till krigarlivet.

För de enskilda stammarna gäller som den största ära att så vida omkring som möjligt ha öde mark som de skövlat. De anser det vittna om framstående krigaregenskaper att grannfolken fördrivits från sin odlade jord och dra-

Källkritiska övningar

git sig undan och att ingen vågar bosätta sig i grannskapet.

Plundringståg som företas utanför respektive stams område anses på intet sätt vanhedrande, tvärtom förklarar man rent ut att sådana företag äger rum för att träna ungdomen och motarbeta dådlös lättja. Våld mot en gästvän betraktar de däremot som helgerån. främlingar som kommer till dem, av vad skäl det vara må, skyddar man som okränkbara. Alla hus står öppna och man delar med sig åt dem av mat och dryck.

I Germanien finns ett partåigt hovdjur som liknar en hjort och som mitt i pannan har ett enda horn som är högre och rakare än de horn vi känner från våra trakter. Vidare finns där de s.k. älgarna. De har ett utseende och en skiftande färg som i hög grad påminner om stengestens, men de är något större och har trubbiga horn och ben utan ledknötar. De lägger sig därför inte ned för att sova, och om de av någon olyckshändelse blir ikullslagna kan de inte resa sig eller ens ta sig upp från marken. De använder träd som viloplatser. Mot dem tar de stöd och sover i en något lutande ställning. Jägarna brukar spåra upp älgarna och brukar därefter lossa alla träden på marken, antingen genom att gräva upp dem vid roten eller genom att delvis genomsåga stammen så mycket att de nätt och jämt ser ut att stå. Då sedan djuren lutar sig mot träden faller de omkull dem och faller själva samtidigt själva till marken.

Tacitus *Germania*, 98 e.kr

Svionernas samhällen ligger ute i själva oceanen. Förutom i män och vapen har de sin styrka i skeppsflottor. Skeppens form avviker från den vanliga i det avseendet att en spetsig stäv i båda ändar bildar en framstam som alltid är klar för landning. Segel för de inte heller, ej heller anbringa de åror i rad vid sidorna. Årona är lösa, såsom bruket är på vissa floder, och det går att flytta dem från den ena sidan till den andra efter lägets krav.

Hos dem hålles även rikedom i anseende; därför är det blott en som härskar, och här utan några som helst inskränkningar: hans rätt

att kräva lydning är ovillkorlig. Vapnen bäres inte allmänt och ständigt, som hos övriga germaner, utan hållas inlåsta under bevakning, vilken för övrigt skötes av en träl. Förklaringen är den att oceanen hindrar plötsliga fientliga anfall och vidare att beväpnade män som går sysslolösa lätt slå över i självsvåld. Det ligger förvisso i konungens intresse att inte sätta vare sig ädling eller friborn, nej, inte ens frigiven träl som uppsyningsman över vapnen. Bortom svionernas land finns ett annat hav, som är stelt och nästan orörligt. Att jordens krets runt om inneslutes och begränsas av detta hav är sannolikt av det skälet att det sista skenet från den redan sjunkande solen varar ända till soluppgången med sådan klarhet att stjärnglansen mattas. Det påstås även att man hör bruset då solen dyker upp ur havet, och att man ser gestalterna av hästarna som är spända för solens vagn samt strålarna kring solgudens huvud. Ända hit upp, men inte längre, råder naturen; detta rykte går, och det är sant.

Berättelse av araben Ibn Fadlan från början av 900-talet

Jag såg rus¹ då de hade anlant med sina varor och slagit läger vid Volga. Aldrig har jag sett resligare människor, de är höga som palmträd, rödkindade och rödhåriga. De bär inte kjortel och kaftan, utan männen bär en grov kappa, som de kastar över ena axeln, så att ena handen är fri. Varje man bär med sig en yxa, en kniv och ett svärd. Utan dessa vapen ser man dem aldrig. Deras svärd är breda, prydda med böljformiga sirater samt är av frankisk tillverkning... Kvinnorna bär fastknuten på bröstet en kapsel av järn, koppar, silver eller guld, alltefter mannens förmögenhetsförhållanden. I kapseln sitter en ring, och i den, likaledes på bröstet, är en kniv fäst. Om halsen bär de guld- och silverkedjor. När en man nämligen äger tiotusen dirhomer, låter han göra en halskedja åt sin hustru; har han tjugotusen, får hon två, och således får hustrun, så ofta han blir

¹ Beteckning på vikingar i österled

Källkritiska övningar

tiotusen dirheme rikare, en ny kedja till den förra.

De är Allahs smutsigaste varelser: de tvättar sig inte efter baj eller kiss, inte heller efter samlag, och tvättar sig inte händerna efter maten. De är som vilsegångna åsnor.

Slavinnan kommer tidigt varje morgon och har med sig ett stort fat med vatten. Detta räcker hon till sin herre, och så tvättar han sina händer, sitt ansikte och sitt hår i det; han både kammar och tvättar håret i fatet. Därefter snyter han sig och spottar i det. Han ser till att ingen smuts återstår som han inte fått ned i detta vatten. När han så är färdig, bär flickan fatet till hans närmaste man, och han gör det samma som kamraten har gjort. Flickan slutar inte bära fatet från den ene till den andre förrän det har passerat alla som är i huset, varigenom var och en av dem snyter sig, spottar och tvättar sitt ansikte och hår i det.

Adam av Bremen från slutet av 1000-talet

Sveonernas land är mycket bördigt, och jorden är rik på gröda och honung. Förutom att det överträffar andra länder i fråga om kreatursavel, finns floder och skogar med fördelaktigt läge, och hela landet är överallt fyllt med utländska varor. Sålunda kan man påstå att sveonerna inte lider brist i något avseende, men de äger trots detta inte det högmod, som vi älskar eller snarare tillbeder. Ty allt som utgör grunden för en tom fåfånga dvs guld, silver, präktiga hästar, skinn av bäver eller mård, ting som bringar oss galenskap genom vår beundran för dem, detta anser de värdelöst. Endast i fråga om samlag med kvinnor vet de inte av någon måtta.

Övningsuppgifter till texterna

1. Vilka av uppgifterna betraktar du som sannolika respektive osannolika? Varför?
2. Vilken inställning har Caesar till germanerna? Finns det något hos dem som han vill att romarna ska ta efter?
3. Hur kan Caesar, Tacitus och Adam av Bremen ha fått sina uppgifter?
4. Vilket folk gömmer sig bakom Tacitus "svioner"?
5. Hur ska man se på Ibn Fadlans uppgifter om rus toalettvanor?
6. Varifrån hade vikingarna fått sina vapen? Hur kan det ha gått till?
7. Du ska presentera en kort bild (fem minuters muntlig presentation) av de tidiga nordborna för dina klasskamrater. Hur ser denna bild ut?